

כיצד הגיעה מגילת קהלת אל כתבי הקודש? - ג
פרופ' אביגדור שנאן, האוניברסיטה העברית ובית אבי חי בירושלים
avigdor.shinan@mail.huji.ac.il

קהלת פרק ג:

- (א) לכל זמן ועת לכל חפץ תחת השמים:
(ב) עת ללדת ועת למות
(ג) עת להרוג ועת לרפוא
(ד) עת לבכות ועת לשחוק
(ה) עת להשליך אבנים ועת פנוס אבנים עת לחבוק ועת לרחק מחבק:
(ו) עת לבקש ועת לאבד
(ז) עת לקרוע ועת לתפור
(ח) עת לאהב ועת לשנא
עת לטעת בשעת שלום
עת להרוג בשעת מלחמה
עת לפרוץ בשעת מלחמה
עת לבכות בשעת האבל
עת ספוד בשעת האבל
עת להשליך אבנים
עת כנוס אבנים
עת לחבוק
עת לרחוק מחבק

[1] **קהלת רבה, פרשה ג:** 'עת ללדת ועת למות' - א"ר ברכיה הרי כל חכמתו של שלמה שאמר 'עת ללדת ועת למות'? מה הוא, אשריו לאדם ששעת מיתתו כשעת לידתו, מה שעת לידתו נקי אף שעת מיתתו נקי.

[2] **שם:** 'ועת למות' - אמר ר' לוי בשלשה מקומות השטן מצוי לקטרג, השרוי בבית המרועע, והמהלך בדרך יחידי, והמפרש בים הגדול. ר' שמעון בר אבא בש"ר חנינא כל הדרכים בחזקת סכנה, ר' ינאי הוה נפיק לאיסטרטה הוה מפקד גו ביתיה, ר' חלבו ור' שמעון בר אבא בש"ר יהושע בן לוי אמר כל החולים בחזקת סכנה. ר' נתן הכהן אחיו של ר' חייא בר אבא היה מפליג בים. אמר לאחיו: התפלל עלי. אמר לו: ומה אתפלל עליך? כשאתה קושר את לולבך קשור את ספינתך ... ר' יהושע בנו של ר' תנחום היה באסיא וביקש להפליג בים בין החג לחנוכה. אמרה לו אותה מטרוניתא: באלו הימים מפליגים? ולא שמע בקולה. נראה לו אביו בחלום ואמר לו: בני בלא קבורה, 'וגם קבורה לא היתה לו' (קהלת ו), ולא שמע לא לדבריה ולא לדבריו, וכן היה לו <הסיפור במקורו בארמית>.

[3] **שם:** 'עת ללדת' - מעת ללדת היא 'עת למות', משעה שאדם נולד הוא נגזר עליו כמה שנים יחיה. אם זכה הוא משלים את שנותיו אם לאו פוחתין לו מהם - כך דברי ר' עקיבא, ורבנן אמרין: אם זכה מוסיפין לו על שנותיו אם לאו פוחתין לו משנותיו.

[4] שם:

- עת לטעת בשעת שלום
עת להרוג בשעת מלחמה
עת לפרוץ בשעת מלחמה
עת לבכות בשעת האבל
עת ספוד בשעת האבל
עת להשליך אבנים
עת כנוס אבנים
עת לחבוק
עת לרחוק מחבק
ועת לעקור נטוע בשעת מלחמה.
ועת לרפוא בשעת שלום.
ועת לבנות בשעת שלום.
ועת לשחוק אחר האבל.
ועת רקוד אחר האבל.
בשעה שאשתך טהורה
בשעה שאשתך טמאה.
אם ראית כת של צדיקים עומדים עמוד וחבק ונשק וגפפם
אם ראית כת של רשעים רחק מהם ומכיוצא בהן.

[5] **שם:** מעשה היה בסוחר שהיה נוסע בים הוא ובנו, והיה עימו אוצר של דינרים. שמע את קול הנווטים אומרים: כשנגיע לנמל נהרוג אותם ונשליך אותם לים וניקח את אוצר הדינרים מהם. מה עשה אותו אדם? עשה עצמו מתקוטט עם בנו ולקח אותם והשליך לים. כיוון שהגיע לעיר, הלך וקבל עליהם לפני מושל קיסריה

והכניסם לבית האסורים וחייבם לתת לו אוצר של דינרים. אמרו לו מניין לך זה?
אמר להם משלמה מלך ישראל, דכתיב 'עת להשליך' >המקור בארמית<.

[6] **דברים רבה, עקב:** אמר רבי תנחומא: מהו עת להשליך אבנים? עת היא שיעלה אדרינוס שחיק עצמות וינפץ אבני בית המקדש, ועת כנוס אבנים - עת שיבנה אותו הקדוש ברוך הוא שנאמר (ישעיה כח) לכן כה אמר ה' אלהים הנני יסד בציון אבן. דבר אחר: עת להשליך אבנים. רבנין אמרי מדבר במשה, עת היה שישליך משה את הלוחות, דכתיב (שמות לב) ויהי כאשר קרב אל המחנה וירא את העגל ומחולות ויחר אף משה וישלך מידו את הלוחות וישבר אותם תחת ההר, ועת כנוס אבנים - עת היה שיחזירן לישראל, שנאמר (שמות לד, א) פסול לך שני לוחות אבנים.

[7] **קהלת זוטא:** 'עת ללדת' - 'ומולדותיך ביום הולדת' (יחזקאל ט"ז ד).
'עת למות' - דכתיב 'במדבר הזה יפלו פגריכם' (במדבר י"ד כ"ט).
'עת לטעת' - דכתיב 'ונטעתים על אדמתם' (עמוס ט' ט"ו).
'עת לעקור נטוע' - דכתיב 'ויתשם ה' מעל אדמתם' (דברים כ"ט כ"ז).
'עת להרוג' - שנאמר 'ויהרוג כל מחמדי עין' (איכה ב' ד).
'עת לרפוא' - שנאמר 'כי הנני מעלה לה ארוכה ומרפא' (ירמיה ל"ג ו').
וגו' עד סוף השיר

=====

קהלת פרק ז: (כו) ומוצא אני מר ממות את האשה אשר היא מצודים וחרמים לבה אסורים ידיה טוב לפני האלהים ימלט ממנה וחוטא ילכד בה: (כז) ראה זה מצאתי אמרה קהלת אחת לאחת למצא חשבון: (כח) אשר עוד בקשה נפשי ולא מצאתי אדם אחד מאלף מצאתי ואשה בכל אלה לא מצאתי:

[1] **קהלת רבה:** 'ומוצא אני מר ממות את האשה' - ג' דברים קשין לגוף, מכת הלב קשה לגוף, מכת חולי מעים קשה לגוף ממכת הלב, וחסרון כיס קשה מכולן. א"ר יהודה ארבעה עשר דברים קשין זה מזה, וכולן מתגאין זה מזה, תהום קשה והארץ מתגאה עליו שהוא כבוש עליה, הארץ קשה וההרים קשין מתגאין עליה, ההר קשה והברזל מתגאה עליו ושוברו, ברזל קשה והאש מפעפעתו, האש קשה והמים מתגאין ומכבין אותה, המים קשים עננים סובלין אותן, עננים קשין הרוח מפזרתן, הרוח קשה והכותל מתגאה ועומד בו, כותל קשה אדם מתגאה וסותרו, אדם קשה וצרה מחלחלתו, צרה קשה והיין מתגאה ומשכחה, יין קשה והשינה מפיתו, שינה קשה וחולי מתגאה ומטלטלה, חולי קשה ומלאך המות מתגאה ונוטל את נפשו, ואשה רעה קשה מכולן.

[2] **שם:** 'אדם אחד מאלף מצאתי' - בנוהג שבעולם אלף בני אדם נכנסין למקרא יוצאין מהן מאה למשנה, יוצאין מהן עשרה לתלמוד, יוצא מהם אחד להוראה, הדא הוא דכתיב 'אדם אחד מאלף מצאתי'.

[3] **בבלי ברכות ח ע"א:** במערבא, כי נסיב אינש אתתא, אמרי ליה הכי: מצא או מוצא? מצא - דכתיב (משלי יח, כב) מצא אשה מצא טוב ויפק רצון מה', מוצא דכתיב: ומוצא אני מר ממות את האשה וגו'.

[4] **בבלי יבמות סג ע"א-ע"ב:** רב הוה מיפטר מרבי חייא, אמר ליה: רחמנא ליצלך ממדי דקשה ממותא. ומי איכא מידי דקשה ממותא? נפק דק ואשכח: ומוצא אני מר ממות את האשה אשר היא מצודים וגו'.
רב הוה קא מצערא ליה דביתהו, כי אמר לה עבידי לי טלופחי - עבדא ליה חימצי, חימצי - עבדא ליה טלופחי. כי גדל חייא בריה, אפיך לה. אמר ליה: איעליא לך

אמך! אמר ליה: אנא הוא דקא אפיכנא לה. אמר ליה, היינו דקא אמרי אינשי: דנפיק מינך טעמא מלפך, את לא תעביד הכי, שנאמר (ירמיה ט, ד): את לא ידברו לימדו לשונם דבר שקר.

רבי חייא הוה קא מצערא ליה דביתהו, כי הוה משכח מידי, צייר ליה בסודריה ומייתי ניהלה. אמר ליה רב: והא קא מצערא ליה למר! א"ל: דיינו שמגדלות בנינו, ומצילות אותנו מן החטא.

מלמד רב יהודה את רב יצחק בנו: ומוצא אני מר ממות את האשה, אמר לול: כגון מי? אמר לו: אמך. – והרי מלמד רב יהודה את רב יצחק בנו: אין אדם מוצא קורת רוח אלא מאשתו ראשונה, שנאמר (משלי ה, יח): יהי מקורך ברוך ושמח מאשת נעורך, ואמר לו: כגון מי? כגון אמך?! - דיבורה תקיף אך היא מתרצה בנקל <סיפור זה במקורו הוא בארמית.>

היכי דמי אשה רעה? אמר אביי: מקשטא ליה תכא ומקשטא ליה פומא. רבא אמר: מקשטא ליה תכא ומהדרא ליה גבא.

=====

קהלת פרק ט: (יג) גם זה ראיתי חכמה תחת השמש וגדולה היא אלי: (יד) עיר קטנה ואנשים בה מעט ובא אליה מלך גדול וסבב אותה ובנה עליה מצודים גדלים: (טו) ומצא בה איש מסכן חכם ומלט הוא את העיר בחכמתו ואדם לא זכר את האיש המסכן ההוא: (טז) ואמרתי אני טובה חכמה מגבורה וחכמת המסכן בזויה ודבריו אינם נשמעים:

[1] קהלת רבה: 'עיר קטנה' זה העולם, 'ואנשים בה מעט' זה דור אנוש ודור המבול, 'ובא אליה מלך גדול וסבב אותה' זה מלך מלכי המלכים הקב"ה, 'ובנה עליה מצודים גדולים', כמנון ועקמון. 'ומצא בה איש מסכן וחכם', זה נח שנאמר (בראשית ז) 'כי אותך ראיתי צדיק לפני בדור הזה', ומלט הוא את העיר בחכמתו... 'ואדם לא זכר את האיש המסכן ההוא', אמר להם הקב"ה אתם לא זכרתם אותו, אני מזכירו שנאמר (שם ח) 'ויזכור אלהים את נח'.

[2] קהלת רבה: 'עיר קטנה' זו מצרים, 'ואנשים בה מעט' אלו ישראל שנאמר (דברים י) 'בשבעים נפש ירדו אבותיך מצרימה', 'ובא אליה מלך גדול' זה פרעה, 'וסבב אותה ובנה עליה מצודים גדולים', שגזר גזרות קשות זו מזו, שמנען מתשמיש המטה ומשך להם בערלה וגדל להם בלורית, 'ומצא בה איש מסכן וחכם', זה משה, 'ומלט הוא את העיר בחכמתו'... 'ואדם לא זכר את האיש המסכן ההוא', אמר להם הקב"ה אתם לא זכרתם אותו, אני מזכירו שנאמר (ישעיה סג) 'ויזכור ימי עולם משה עמו'.

[3] קהלת רבה: 'עיר קטנה' זה בית הכנסת, 'ואנשים בה מעט' זה ציבור, 'ובא אליה מלך גדול', זה מלך מלכי המלכים הקדוש ב"ה, 'וסבב אותה ובנה עליה מצודים גדולים', זה כמנון ועקמון, 'ומצא בה איש מסכן וחכם', זה הזקן החכם או החזן, שבשעה שהזקן יושב ודורש ועונין אחריו 'אמן יהי שמו הגדול מבורך' אפילו יש לו שטר גזירות של מאה שנה הקב"ה מוחל על כל עונותיו, 'ואדם לא זכר', אמר להם הקב"ה אתם לא זכרתם אותו, אני מזכירו (ויקרא יט) 'מפני שיבה תקום'.

[4] קהלת רבה: 'עיר קטנה' זה הגוף, 'ואנשים בה מעט' אלו איבריו, 'ובא אליה מלך גדול', זה יצר הרע, ולמה הוא קורא ליצר הרע גדול שהוא גדול מיצר טוב שלש עשרה שנה, 'וסבב אותה ובנה עליה מצודים גדולים', כמנון ועקמון, 'ומצא בה איש מסכן וחכם', זה יצר טוב, למה קורא אותו מסכן שאינו מצוי בכל הבריות, ואין רובן של בריות נשמעין לו, 'ומלט הוא את העיר בחכמתו', שכל

השומע ליצר טוב נמלט, 'ואדם לא זכר', אמר להם הקב"ה אתם לא זכרתם אותו,
אני מזכירו (יחזקאל לו) 'ונתתי לכם לב חדש... והסירותי את לב האבן מבשרכם'.

בהרצאה הבאה:

קהלת יא, א-ב: שלח לחמך על פני המים כי ברב הימים תמצאנו: